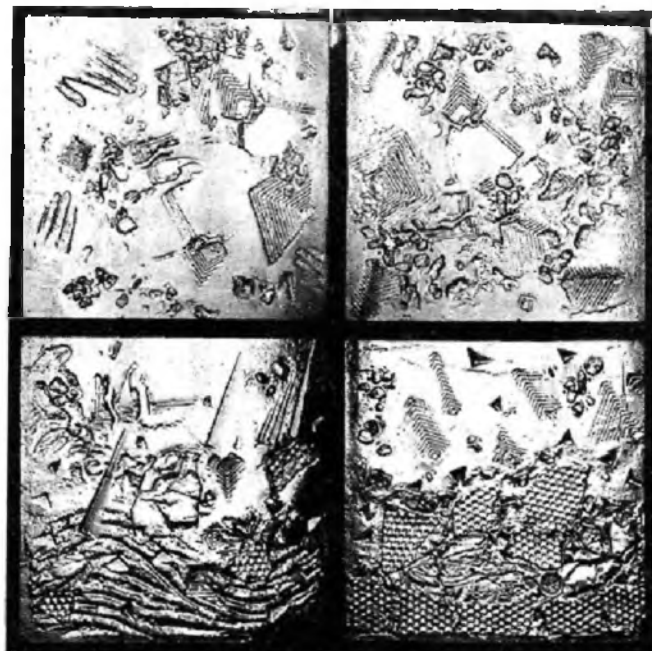

Bognár Inke ÜZENET AZ ÜVEGBEN

A stúdióüveg-mozgalom robbanásszerű elterjedése a 60-as években világszerte megváltoztatta az üveg használati jellegét. Az amerikai kontinensről indult mozgalom célja olyan egyéni stúdiók kialakítása volt, melyek lehetővé tették, hogy az üveg, mint művészeti médium az egyéni művészi szándék és akarat megvalósulását szolgálja.

A kortárs magyar üvegművészet alakulásának szempontjából az jelentett előrelépést, hogy 65-ben a Magyar Iparművészeti Főiskolán Z. Gács György kezdeményezésére beindult az üvegszak. Meghatározó egyénisége egy olyan generációt nevelt fel, akik díjakat nyertek a világ legjelentősebb kiállításain, és a magyar képzőművészet élvonalába kerültek. Z. Gács hatására szobrászművészek is az üveg felé fordultak, például Vilt Tibor és Schaár Erzsébet. A késő modernizmus irányzatai, a hatvanas évek formalista törekvései, az environment, az optikai, kinetikus művek, a land art, a koncepcionális művészet változatai, a minimal art, majd a posztmodern sorra megjelentek a magyar üvegművészek munkáiban.

Mindezzel párhuzamosan új technológiai eljárások honosodtak meg, váltak a fantázia kifejezésének eszközévé, és hatottak az üveg funkcionális használatára is. Az utóbbi évtizedekben népszerűvé vált ún. *rogyasztásos* technika azt a hagyományt is átértékelte, hogy a fény, árnyék, tér, idő, mozgás és színárnyalatok összhangja üveglablakoknál csak mozaikszerű hatással érhető el. Ennek az eljárásnak a lényege, hogy a megfelelő anyagra előre megrajzolt, kiöntött, vagy kirakott forma fölé helyezett síküveglap olvadásig melegítve ráolvad, *belerogy* a formába. Ezzel kisebb kimenetekben is tetszés szerinti struktúrák, vegetációk, ornamentikák jeleníthetők meg. Erre példa Kertészfi Ágnes munkája:

Kertészfi Ágnes: Térelvlasztó, szinte len rogyasztott üveg, 1987. Pécs

tükörrel borított oszlop köré helyezett, apró törmelék-re rogyasztott, áttetsző üveglapjai, melyek visszatükröződve víz-esés képzetét keltik a belépő szemében (Virágüzlet, Nagymányok, Baranya megye). A találmányra kiragadott példa csak egy az építészeti elemek; teherhordó szerkezetek, ívek, kupolák, térelválasztók, függesztések, csomópontok, világítótestek kiemelésére vagy épp elfedésére szolgáló művészi és technológiai lehetőségek közül.

Hazánkban a stúdióüvegmozgalom a 70-80-as években erősödött meg, de az amerikai modellt nem tudta követni, a művészeknek nem volt lehetőségük a meleg üveg szobrászi megmunkálására alkalmas egyéni stúdiók berendezésére. Ezekben az évtizedekben az üvegyárok még lehetőséget adtak egy-egy művészi munka kivitelezésére. Ezek a lehetőségek lassan megszűnnek, hiszen az ország kilenc üvegyárából ma már csak három működőképes! Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy egyre kisebb az esély egy olyan megbecsült polgári réteg kialakulására, akinek természetes igénye, hogy környezetét műtárgyakkal gazdagítsa. A gyűjtemények gyarapítására alig van lehetőség, az országnak nincs kortárs műveket gyűjtő, önálló múzeuma. Ezért sem állami, sem magán műtárgykereskedelemtől, illetve mecenatúrától nem beszélhetünk. Felmerül a kérdés; mi a alkotni akaró üvegművész társadalmi státusza? A megrendelő kedvéért a művészi függetlenséget feláldozó igényes iparos? A túléléséért küzdő, tudását adni vágyó képző- vagy iparművész? Szerencsés esetben társalmi státusz?

1991-ben az alkotótálcák céljából örökölt hagyott Somogy megyei kúria adott reményt arra, hogy művészi szándékaik kivitelezésére a magyar üvegművészek egy közös kísérleti üvegstúdiót hozzanak létre Bárdibükön. Az együttes munka előzményének tekinthető az 1987 és 1992 között évente megrendezett öt pécsi baráti találkozó. Ekkor épült meg az az üveghuta, mely később a bárdibükki alkotótálcára került. A 4-5 napos találkozók alatt, a belváros volt iparosnegyedében lévő tímárház (felújítási terv: Dévényi Sándor) – jelenleg helytörténeti múzeum – udvarán felállított huta adott lehetőséget a kísérletezésre. A látványos munkafolyamatot kiegészítették üvegvasárral, aukcióval, kiállításokkal, művészettörténeti előadásokkal, filmvetítésekkel. E nagyszabású, sokszor tízezrek által látogatott eseménysorozat elindítója a magyarországi üveg-szimpozionok nélkülözhetetlen mestere Jegenyés János üvegművész volt. Fanatizmusa, szakmai alázata, maximalizmusa vitte sikerre a találkozót. Sokszor a lehetetlennel megküzdve, a legprimitívebb technológiai körülmények között olvasztott üveget, ráadásul kristálytisztá üveget.

A szakmai összetartozás, az elszigeteltség elleni küzdelem, a tudás megőrzése és annak átadása lett elsődleges hajtóereje annak a törekvésnek, hogy megteremtődjen az ország egyetlen, magas szellemi-technológiai színvonalú műhelye. Míg a korábbi években az alkotótálcák létrehozásában, fenntartásában a helyi tanácsok, és a Művészeti Alap működtek közre, ez a gyakorlat 1991-re megszűnt. A leromlott állapotú kúria felújítása, a technológiai műhelyek kialakítása támogatás nélkül komoly feladatokat rótt a közösségre. Bár a távlati cél egy egész évben működő üvegstúdió megteremtése volt, a megoldandó feladatok sokasága, s azok magas költségei csak az augusztusi nemzetközi szimpozionok megrendezését tették lehetővé. Az ország külön-

böző pontjairól idesereglett művészek évekig áldozták hétvégéiket az előkészületekre.

Mindez a hely történetiségét is hordozó, gyönyörű természeti környezetben történt. A ház utolsó tulajdonosa Goszthony Mária (1893-1989) volt, aki a *Nyelcek* tanítványaként tanulta a tizes-huszas években a festészetet, s később Faenzában a kerámiamesterséget. Otthonában felvilágosult politikusok, nagynevű művészek és tudósok fordultak meg. Talán közösségformáló személyisége írta vele a végrendeletet, miszerint e kúria épületét azzal a feltétellel hagyja a magyar államra, hogy ott alkotótelep működjön.

E kúria egykor a család nyári lakhelye volt a „nagykastély” szomszédságában. A két épületet gyönyörű angolpark veszi körül, melyet ma országút szel ketté. A közel öt-száz négyzetméter alapterületű épület egyszerű. Nyitott teraszának szerencsés tájolása rekkenő hőségben is árnyékot nyújt, bár még megvannak a lehúzható vászonrolók nyomai is. Kovácsoltvas oldalrácsait bizonyára ugyanaz a mester készíthette, mint a bejárat – sajnos csak fotóról ismert – műves kapuját.

1991-ben első feladatként a régió hagyományaira visszautaló, 18. századi huta régészeti rekonstrukciójaként fatűzeléses üveghuta épült. E ma már világviszonylatban kurióziumnak számító huta működött az első és második szimpozion alatt. A következő évben letelepített gáztartály lehetővé tette a technológia bővítését, a Pécsről idekerült nagyobb méretű gázüzemelésű kemence működtetését. Kisebb, belső térben elhelyezhető, festékbeégetésre, rogyasztásra használható kemencék készültek.

Nemzetköziségét tekintve is az ez évben megrendezett szimpozion volt a legsikeresebb. Európa legnagyobb üveges centrumaiból, Csehországból, Ukrajnából, Franciaországból, de Panamából, Szingapurból is jöttek résztvevők. A téma a HAL volt. E tárgyban hangzottak el művészettörténeti előadások, videovetítések, beleértve ennek szimbolikus vagy épp racionális jelentőségét, hisz a norvég résztvevő szárított és fagyasztott halakat is hozott, a halfeldolgozásról készült videofilmel együtt. Eldar kérte, azt is írjam le, hogy a szárított halaik ugyanolyan ősi módszerrel készülnek Norvégiában, mint nálunk az üveg!

Az augusztus huszadikai ünnepélyes, 80 személyes halvacsorát a falubeliek főzték. Pogácsát, kuglófot, rétest sütöttek és hoztak a kiállítás megnyitóra. A közeli halastavat bérlelő „zenész” összetrombitálta a szomszédos falu önkéntes tűzoltózenekarát, hogy az ünnepélyes megnyitón ők játszassanak. Eleinte csak a gyerekek merészkedtek az üvegfüvök közelébe, aztán szüleiket is elhozták. Meghatottan néztük azt a vak kislányt, akit nagyapja vezetett végig a műhelyeken, végigsimogatva a kiállított tárgyakon, hosszasan, türelmesen érzékelte vele a kitapintható anyagot, formáját, üzenetét.

A tavalyi évben a kagyló témája köré csoportosultak az elkészült tárgyak, s Mendöl Zsuzsa művészettörténész e tárgyban tartott inspiráló előadást. A színkeverékek összeállítás, a régi receptek felkutatása, a színezőanyagok beszerzése, az olvasztási kísérletek is a kagylók visszafogott színvilágához igazodtak.

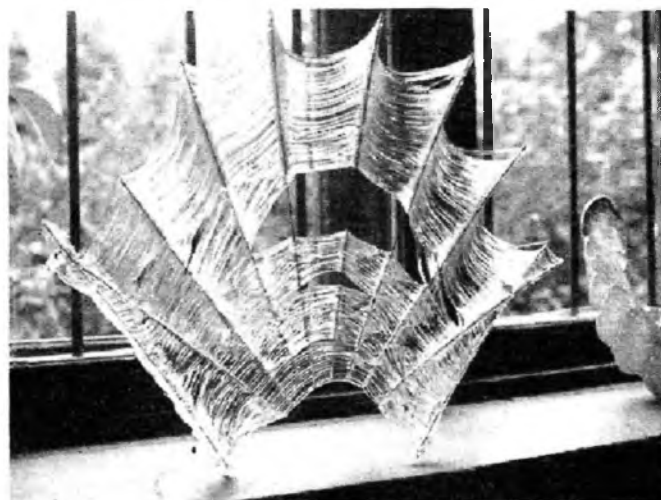
Az alapítványi formában működő stúdió tagjai, az alapítók: Bohus Zoltán, Házi Tibor (1946-1993), Horváth Márton, Kertész Ágnes, 'Sigmond Géza üvegművészek. A ku-

ratórium szakmai tagjai: Andor István üvegművész, Bodonyi Emőke művészettörténész, Buczkó György, Gaál Endre, (a stúdió művészeti vezetője), Kertész Ágnes üvegművészek. De sorolhatnám tovább a művészeket, akik rendszeres résztvevői a művésztelepnek. Ők azok, akik Jegenyés János vezetésével, ha kellett fát vágtak, árkot ástak, pócegödröt tisztítottak. Ők azok, akik a nemzetközi szimpozionok alatt lemondtak az alkotás öröméről, hogy a külföldi résztvevőket segítsék munkáik kivitelezésében. Ők azok, akik nem egy esetben díjaikat ajánlották fel az alapítvány javára.

E példátlan összefogást a szakma fennmaradásáért érzett felelősség tudata motiválja. Hiszen olyan mesterségről van szó, ahol a gyakorlat biztosítja a tudás továbbélését. Az alkalmazott technológiák sokasága közül a legnehezebb, egyénileg szinte megoldhatatlan a melegüveg feldolgozása. A huta működéséhez szükség van olvasztóra, rutinos fűvőmesterekre. Fűtőanyagra, alapanyagra, színezőekre és receptekre. Formákra és gyakorlott szakmai fogásokra. Visszamelegítő és hűtőkemencékre. Olyan szellemi, technikai felkészültségre, mellyel megoldható, hogy az adott pillanatban a megolvadt, lágy, gyorsan dermedő anyag műtárggyá alakuljon. Ebben a pillanatban minden és mindenki fontossá válik. Az olvasztó és az adagolt üveg minősége, az üvegfüvő és rutinja, a tárgyat megálmodó művész és kettejük minden mozdulatának összhangja. Ez az egymásra támaszkodás az, ami különös hangulatot, hosszantartó meghittséget teremt, ami óhatatlanul összetartja, s visszahozza a résztvevőket.

Talán túlzásnak hat, ha a magyarországi századeleji példák közül a nagybányai, vagy a gödöllői művésztelepet említem, hiszen jelen esetben nem egy művészeti irányzathoz tartozó társulásról van szó. De meggyőződésem, ha e szellemi közösség teljes tudását, tehetségét a szakma felé fordíthatná, hasonló erejű iskolát teremthetne. Sajnos a kultúra jelenlegi marginális helyzete egyre kisebb esélyt ad a ház folyamatos működtetésére. Mégis – a bárdudvarnoki szimpozionok nemzetközi és hazai visszhangja, ez évben is annak megrendezésére kötelez bennünket. Időpontja augusztus 20-27. A stúdió nyitva áll mindenki előtt. Minden érdeklődőt szeretettel várunk, bárki betekintést nyerhet az üvegtől rejtelt titkaiba. A téma: *Üzenet az üvegből.*

(Az Iparművészeti Múzeumban jelenleg látható az elmúlt két évtizedet átölelő nagyszabású kortárs magyar üvegtárlat.)

Borkovics Péter: Pókháló kagyló, 1994.